Ü.K.BƏŞİRLİ
müəllim
e-mail: ubeshirli@gmail.com
:https://orcid.org/0000-0002-4575-6975

Azərbaycan Dillər Universiteti
(Bakı şəh., R.Behbudov küç., 134)

10.62021/0026-0028.2025.3.377

NƏRİMAN HƏSƏNZADƏNİN "NƏRDİVAN" ŞEİRİNİN GƏNC NƏSLİN TƏRBİYƏSİNDƏ ROLU

Xülasə. *Məqalədə bədii ədəbiyyata pedaqoji aspektdən yanaşaraq Nəriman Həsənzadənin "Nərdivan" şeirində ailə-məişət, mənəvi tərbiyə məsələləri təhlil olunur. Nəriman Həsənzadənin şeirləri gəncləri düşünməyə, sorğulamağa, dəyərləri qiymətləndirməyə vadar edir. Onun poetik üslubu nəinki estetika ilə zəngindir, həm də sosial-psixoloji təsir gücünə malikdir. Gənclər bu əsərləri oxuyaraq mənəviyyat, ailə dəyərləri, vətənpərvərlik və dürüstlük haqqında aydın təsəvvürlər qazanırlar.*
Bu təsir təkcə şeirlərin məzmununda deyil, həm də onların üslub və formalarında özünü göstərir. Həsənzadənin sadə, lakin dərin məna daşıyan misraları gənclərin mənəvi dünyasını zənginləşdirir.

Açar sözlər: *pedaqogika, ailə, gənc nəsil, mənəvi tərbiyə, vətənpərvərlik*

Ailə insanın ilk daxil olduğu cəmiyyətdir. Məhz burada o, ilk növbədə insanlarla ünsiyyət qurmağı, ortaq ev təsərrüfatını, ailə-məişət məsələlərini idarə etməyi, müxtəlif yaşlarda olan insanlarla münasibət qurmağı öyrənir. Ailədə ilk növbədə adət-ənənələrlə, qaydalarla, vəzifələrlə qarşılaşır. Burada insanın əxlaqi-mənəvi əsasları qoyulur.

Ailə problemi və mənəvi tərbiyə hər zaman aktualdır. Ailə həmişə insanın mənəvi həyatının mərkəzi, uşağın şüurunu, iradəsini, hisslərini istiqamətləndirən ilk sosial addım kimi qəbul edilmişdir.

Ailə-tərbiyə mövzusu dünya ədəbiyyatında daha çox müraciət edilən mövzulardan biridir. Hətta ədəbiyyatın, ümumən poeziyanın inkişafı ilə belə, müxtəlif şair və yazıçılar öz yaradıcılığında ailəyə, tərbiyəyə çox diqqət yetirmiş, ailə dairəsində insan ləyaqətini görmüş, bütövlükdə dövlətin inkişafı üçün ailənin tarixi əhəmiyyətini, gənc nəsillərə verdiyi töhfəni vurğulamışlar.

Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi olan Nəriman Həsənzadə öz yaradıcılığı ilə həm ədəbi-estetik zövq formalaşdırmış, həm də cəmiyyətin mənəvi inkişafına xidmət etmişdir. Özünəməxsus dəsti-xətti ilə seçilən Nəriman Həsənzadə yalnız bir şair deyil, həm də milli düşüncənin, vətən sevgisinin, mənəvi bütövlüyün təbliğatçısıdır. Onun yaradıcılığı gənc nəslin formalaşmasında, milli-mənəvi dəyərlərin aşılanmasında mühüm rol oynayır. Gənclərin düşüncə və hiss dünyasına təsir edən bu poeziya, əxlaqi prinsipləri təbliğ etməklə yanaşı, onlara cəmiyyət qarşısında məsuliyyət hissini də təlqin edir [1].

Nəriman Həsənzadənin yaradıcılığına nəzər saldıqda, onun poeziyasının əsas dayaqlarından birinin tərbiyəvi dəyərlər olduğunu görürük. O, gənclərə vətənə xidmət, mənəvi təmizlik, sədaqət və insanlıq kimi keyfiyyətləri öyrətməyə çalışır. Şeirlərində bu dəyərləri sadə, lakin təsirli dillə çatdıraraq, oxucunun düşünməsinə və nəticə çıxarmasına şərait yaradır.

Şairin əsərləri gənclərə yalnız ədəbi zövq vermir, eyni zamanda həyatın mənasını, insan olmağın məsuliyyətini anlamağa yardım edir. Şair yaradıcılığında insanın mənəvi aləmi, kamillik arzusu və həyatın fəlsəfi tərəfləri dərin poetik çalarlarla ifadə olunub. Nəriman Həsənzadə özünəməxsus yeri olan, bədii düşüncə ilə fəlsəfi təhlili birləşdirə bilən nadir sənətkarlardandır.

Onun zəngin yaradıcılığı içərisində xüsusi yeri olan "Nərdivan" şeiri şairin fəlsəfi dünyagörüşünü, insan həyatına, zamanın axarına və bəşəri dəyərlərə yanaşmasını əks etdirən nümunələrdən biridir. Bu şeir yalnız poetik dəyəri ilə deyil, həm də Həsənzadə poeziyasının bütövlükdə mahiyyətini anlamaq baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu şeir həm üslub, həm məzmun baxımından bu mənəvi yüksəlişin bədii təcəssümüdür. Əsər sadəcə poetik təsvir deyil, insanın daxili aləminə, mənəviyyatına və həyatdakı yerinə dair dərin fəlsəfi düşüncələrin sözə çevrilmiş formasıdır [2]. "Nərdivan" şeiri insan ömrünün mərhələlərini simvolik şəkildə təqdim edir. Nərdivan obrazı burada həm zamanın axarını, həm də insanın inkişaf və eniş dövrlərini əks etdirir. Şair ömrü bir pilləkən kimi təqdim edir – hər addım bir təcrübə, bir nəticə, bir anlayışdır. Bu pillələr həm maddi, həm də mənəvi inkişafı ifadə edir. Nəriman Həsənzadə şeirdə həyatın keçiciliyi, ömrün dəyəri və hər yaş dövrünün gətirdiyi düşüncələr üzərində dayanır.

Bu dünya nərdivandı,
Qalxanda mehribandı,
Enəndə nə yamandı...
Görüşdük pillələrdə,
Yolun yarısında biz.
Sən qalxırdın bu dəmdə,
Mən enirdim xəbərsiz.

"Nərdivan" şeiri bir obraz – yəni nərdivan üzərində qurulmuşdur. Şair bu obraz vasitəsilə oxucunu zahiri hadisədən – nərdivana çıxmaq arzusu vasitəsilə mənəvi bir səyahətə aparır. Əsərdəki "nərdivana çıxmaq" istəyi əslində maddi deyil, mənəvi yüksəlişin ifadəsidir. Burada məqsəd yalnız fiziki olaraq bir mərtəbəyə qalxmaq deyil, insanın mənən böyüməsi, özünü tanıması, kamilliyə doğru irəliləməsidir. Əsərdəki bu istək, eyni zamanda insan həyatında qarşılaşdığı çətinliklərə qarşı dayanıqlılıq və mübarizə rəmzi kimi də dəyərləndirilə bilər. Bu baxımdan şeir ümumbəşəri dəyərlərə toxunur: özünü tanıma, daxili təmizlənmə, həyatın mənasını anlama kimi məsələlər gündəmə gəlir. Əsərin ən güclü cəhətlərindən biri onun simvolik struktura malik olmasıdır. "Nərdivan" obrazı təkcə bədii bir detaldan ibarət deyil, həm də bir həyat fəlsəfəsidir. Bu obraz vasitəsilə şair insanın dünyəvi və mənəvi yolunu birləşdirir. Simvolların ustalıqla işlədilməsi, məsələn, "nərdivan" obrazının həm yüksəlişi, həm də faniliyi ifadə etməsi Nəriman Həsənzadənin düşüncə dərinliyini nümayiş etdirir. Şeir emosional təsiri ilə yanaşı, həm də fəlsəfi baxış bucağı təqdim edir.

Səni arzularına
Qaldırırdı nərdivan,
Məni xatirələrə
Endirirdi
Bu zaman.
Birimiz günçıxana,
Birimiz günbatana...

Nərdivan – bu halda bir vasitə, bir keçid nöqtəsi kimi görünür. O bizi bir məkandan başqa bir məkana aparır, aşağıdan yuxarıya, qaranlıqdan işığa, yerdən göyə. Burada "qalxmaq" sözü fiziki hərəkət kimi deyil, mənəvi yüksəliş kimi anlaşılır. Nərdivan həyatın mərhələlərini, yaşanan təcrübələri və insanın daxili inkişafını təmsil edir. Poetik vasitələr baxımından şairin ritm quruculuğu, təkrarlardan istifadə etməsi və sözlərin mənalarını çoxqatlı işlətməsi də diqqətəlayiqdir. Şeirdə "qalxmaq", "çətindir", "istəyirəm" kimi sözlər şeirin ritmik strukturuna həm axıcılıq, həm də vurğu qatır.

"Nərdivan" şeiri yalnız estetik zövq bəxş etməklə kifayətlənmir; eyni zamanda oxucunu düşündürür, fəlsəfi suallara cavab axtarmağa vadar edir. Şairin poetik "mən"i bu nərdivana çıxmaq istəyərkən bir tərəfdən öz daxili zəiflikləri ilə mübarizə aparır, digər tərəfdən isə həyatın sərt gerçəkliklərini də nəzərə alır.

Burada biz Sokratın "Özünü tanı" fəlsəfəsinin izlərini görə bilərik. Şair özünü tanımaq, dərk etmək və kamilləşmək istəyir. Nərdivana çıxmaq istəyi həm də bu özünü dərk prosesinin bir mərhələsi kimi təqdim olunur.

Etik baxımdan isə şeir insanın öz məsuliyyətini anlaması, düzgün seçim etməsi və mənəvi dəyərlərə sadiq qalması mesajını verir. Hər bir insan bu "nərdivan"la üz-üzə qalır – kimisi qalxmaqdan qorxur, kimisi isə bu yolda inadla irəliləyir. Bu seçimlər insanın kimliyini müəyyən edir.

Nəriman Həsənzadənin dili aydındır, lakin sadəliklə dərinliyi birləşdirir. O, gündəlik həyatda rast gəlinən bir obrazı (nərdivanı) götürərək onu yüksək mənəvi və fəlsəfi məna daşıyan bir simvola çevirir. Bu üslub oxucunun əsərlə daha asan əlaqə qurmasına səbəb olur, lakin eyni zamanda onu düşünməyə, analiz etməyə məcbur edir [3].

Şeirdəki cümlə quruluşları sadə və ritmli olsa da, məzmun etibarilə çoxqatlıdır. Bu üslub özlüyündə klassik Azərbaycan poeziyasının ənənələrini müasir estetik duyumla birləşdirən bir yanaşmadır.

Qalxa bilməzdim daha
Nə o güc, nə o qüvvə,
Sən də enə biməzdin,
Haqlı-haqsız
Vermişdi öz hökmünü təbiət.

Bu misralarda şair həyatın qaçılmaz qanunlarını, insanın yüksəliş və enişlərini təsvir edir. "Daha qalxa bilmərəm, nə o gücünə, nə qüvvət" – burda şair öz imkanlarının, enerjisinin tükəndiyini, daha irəli addım atmağa qüvvəsinin çatmadığını bildirir. Bu həm fiziki, həm də ruhi yorğunluğu simvolizə edir. "Sən də enə bilməzsən" – yəni qarşı tərəf də (burada bəlkə taleyə, ya da həyatın qanunlarına işarə var) vəziyyəti qəbul etməli, onunla barışmalıdır. "Haqlı-haqsız vermişdi öz hökmünü təbiət" – (təbiət, təbii qanunlar) haqlı və haqsızlığı ayırmadan, bərabər şəkildə öz hökmünü verir. Hər kəs öz həyat yolunda qarşısına çıxan çətinlikləri qəbul etməlidir. İnsanların həyatında yaşanan xoşbəxtliklər və çətinliklər, yüksəlişlər və enişlər, haqlı və ya haqsız olmalarından asılı olmayaraq, təbiətin qanunları çərçivəsində baş verir. Bu, insan iradəsinin və arzularının bəzi məqamlarda təbiət qanunlarına tabedilməsini vurğulayır.

Gərək ya düşməyəydi
Bu görüş heç araya.
Ya sən əvvəl gələydi,
Ya mən sonra dünyaya...

"Gərək ya düşməyəydi bu görüş heç araya" – şair arzu edir ki, bəzi görüşlər, qarşılaşmalar olmasın, yəni həyatdakı ziddiyyətlər, çətinliklər olmasın. "Ya sən əvvəl gələydin, ya mən sonra dünyaya" – burada vaxt məsələsinə toxunulur, yəni zamanlama fərqi çox önəmlidir, bəzən hadisələrin vaxtı dəyişsəydi, hər şey fərqli ola bilərdi.

Ümumilikdə, bu misralar insanın həyat yolundakı yüksəliş və enişlərini, təbii qanunların dəyişməzliyini və zamanın insan həyatında oynadığı rolu düşündürür.

"Nərdivan" şeiri Nəriman Həsənzadənin bədii və fəlsəfi dünyagörüşünün təcəssümüdür. Sadə bir obraz – nərdivan – vasitəsilə şair insan həyatının əsas suallarına cavab axtarır. Bu sualların cavabı isə hər bir oxucunun öz içində gizlidir. Şair bu şeiri ilə bizə deyir ki, nərdivana çıxmaq asan deyil, amma bu yol mənəvi yüksəlişin, özünü tapmanın və kamilliyin yoludur.

Əsər Azərbaycan poeziyasında sadədən mürəkkəbə, fiziki olandan mənəvi olana keçidin ən gözəl nümunələrindən biridir. Şairin dili, simvolikası və fəlsəfi yanaşması "Nərdivan"ı çağdaş oxucu üçün həm düşündürücü, həm də təsirli bir poetik təcrübəyə çevirir. Əsər, həmçinin Həsənzadənin gənclərə və yeni nəslə çatdırmaq istədiyi əsas mənəvi dərsləri daşıyır: həyatın dəyərini bilmək, yaşanılan hər anı qiymətləndirmək, insanın öz mənəvi pillələrini düşünməsi. Bu cəhətdən şeir müəllifin bütün yaradıcılığı ilə səsləşir və onun dünyagörüşünün tərənnümünə çevrilir.

Şairin yaradıcılığı gəncləri düşünən, dəyərləri olan, milli-mənəvi kimliyinə sahib çıxan şəxsiyyətlərə çevirməyə yönəlib. O, poeziya vasitəsilə gənclərə kim olduqlarını, nəyə görə yaşadıqlarını və hansı prinsiplərlə hərəkət etməli olduqlarını anlatmağa çalışır. Bu şeir vasitəsilə şair həyatın mənasını, zamanın dəyərini və insan ömrünün keşməkeşlərini poetik dillə ifadə edir. Şeirin fəlsəfi dərinliyi və poetik təsir gücü onu müəllifin ədəbi irsində xüsusi mövqeyə yüksəldir. "Nərdivan" həm poetik, həm mənəvi, həm də tərbiyəvi baxımdan dəyərli bir əsər kimi yadda qalır.

Belə poeziya gənclərdə məsuliyyət, vicdan, sədaqət və mübarizlik kimi xüsusiyyətlərin inkişafına yardım edir. Bu mənada, Nəriman Həsənzadənin əsərləri həm ədəbi, həm də pedaqoji vasitə kimi qiymətləndirilə bilər. Ona görə də, bu dəyərli poeziya təhsil proqramlarına daxil edilməli, müasir gəncliyə fəal şəkildə təbliğ olunmalıdır ki, həm milli kimliyimiz qorunsun, həm də cəmiyyətimiz mənəviyyatlı nəsillərlə zənginləşsin.

İşin elmi nəticəsi. Bütün yuxarıda deyilənləri nəzərdən keçirərək deyə bilərik ki, pedaqogika elmində bədii ədəbiyyata müraciət, poeziyada qoyulan tərbiyə problemlərinə elmi araşdırmalarda əhəmiyyətli yer verilir. Azərbaycanda da bu sahə üzrə elmi araşdırmalara böyük diqqət yetirilir. Mənəvi-əxlaqi tərbiyə hər zaman ədəbiyyatda, ümumiyyətlə nəsr və poeziya əsərlərində yazıçı və şairlərin toxunduğu sahədir. Nəriman Həsənzadə təkcə şair deyil, həm də gənclərin mənəvi inkişafına yön verən bir mütəfəkkirdir. Onun yaradıcılığı, milli və ümumbəşəri dəyərlərin poeziya dili ilə ifadəsidir. Gənc nəslin bu əsərlərlə tanış olması, onların şəxsiyyət kimi formalaşmasında, düzgün həyat yolu seçməsində əvəzsiz rol oynayır.

İşin elmi yeniliyi. Ötən əsrlər ərzində ailə və ailə münasibətləri mövzusu psixologiya, fəlsəfə, sosiologiya, demoqrafiya, tarix və digər humanitar elmlər kimi müxtəlif elmlərin tədqiqat obyektinə çevrilmişdir. Ancaq bədii ədəbiyyat dili bu hekayəni ən maraqlı və əlçatan kimi təqdim edir. Ailədaxili münasibətlər və əlaqələr, ümumiyyətlə, hər hansı bir yazıçının yaradıcılığında əsas mövzudur. İlk dəfə olaraq Azərbaycan ədəbiyyatında Nəriman Həsənzadənin "Nərdivan" şeirində ailə məsələləri, mənəvi tərbiyə mövzusunda geniş araşdırma aparılır.

İşin tətbiqi əhəmiyyəti. Bizə elə gəlir ki, təqdim olunan məqalə pedaqogikada mənəvi dəyərlərin öyrədilməsində bu mövzu ilə maraqlanan hər kəs üçün əhəmiyyətli ola bilər. Eləcə də əldə edilmiş nəticələr bu sahə üzrə məqalə və metodiki vəsaitlərin hazırlanması zamanı istifadə edilə bilər.

Ədəbiyyat

1. Həsənzadə, N. Seçilmiş şeirlər / N.Həsənzadə. – Bakı: Şərq-Qərb, – 2012. – 336 s.
2. Abbaslı, M. Azərbaycan poeziyasında fəlsəfi motivlər / M.Abbaslı. – Bakı: Elm və təhsil, – 2016.
3. Quliyeva, R. Müasir Azərbaycan şeirində simvolika / R.Quliyeva. – Bakı: Elm, – 2019.

U.K.Bashirli

The Role of Nariman Hasanzade's Poem "The Ladder" in the Upbrınging of the Younger Generation

Summary

The article analyzes the issues of family, everyday life and spiritual education in Nariman Hasanzade's poem "The Ladder" from a pedagogical point of view in literary works. Nariman Hasanzade's poems make young people think, doubt and evaluate values. His poetic style is not only rich in aesthetics, but also has a socio-psychological impact. Reading these works, young people gain clear ideas about spirituality, family values, patriotism and honesty. This influence is manifested not only in the content of the poems, but also in their style and form. Hasanzade's simple but deeply meaningful poems enrich the spiritual world of young people.

Keywords: *pedagogy, family, young generation, spiritual education, patriotism*

У.К.Баширли

Роль стихотворения Наримана Гасанзаде «Лестница» в воспитании молодого поколения

Резюме

В статье анализируются вопросы семьи, быта и духовного воспитания в поэме Наримана Гасанзаде «Лестница» с педагогической точки зрения. Поэмы Наримана Гасанзаде заставляют молодежь думать, сомневаться и оценивать ценности. Его поэтический стиль не только богат эстетикой, но и оказывает социально-психологическое воздействие. Читая эти произведения, молодые люди получают ясные представления о духовности, семейных ценностях, патриотизме и честности. Это воздействие проявляется не только в содержании поэм, но и в их стиле и форме. Простые, но глубоко содержательные стихи Гасанзаде обогащают духовный мир молодых людей.

Ключевые слова: *педагогика, семья, молодое поколение, духовное воспитание, патриотизм*

Rəyçi: dos. J.Mustafayeva

Redaksiyaya daxil olub: 16.06.2025